

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΜΑΪΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΣΥΜΑΙΩΝ «ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ»

Τ Α Σ Υ Μ Α Ϊ Κ Α

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΤΟΜΟΣ Ε΄

ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ
ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΧΑΒΙΑΡΑ

ΑΘΗΝΑ 1989

ΚΩΣΤΑ ΑΓΑΠΗΤΙΔΗ

Ο ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΜΑΙΟΙ*

Δέν είναι σπάνιο τὸ φαινόμενο, καὶ ἰδιαίτερα στὰ νησιά μας, ὁ Ἅγιος ἐνὸς τόπου ἢ ὁ χώρος τοῦ προσκυνήματός του, νὰ δένονται στενὰ μὲ τὴ ζωὴ καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Ἄλλὰ δέν εἶναι, ἀσφαλῶς καὶ ὑπερβολὴ ἂν ποῦμε, πὼς ὁ Ταξιάρχης καὶ τὸ Μοναστήρι του, εἶναι γιὰ τὴ Σύμη καὶ τοὺς Συμαίους, κάτι πολὺ περισσότερο. Εἶναι ὁ ἄξονας τῆς ζωῆς, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς οἰκονομίας τοῦ νησιοῦ. Ὁ μεγάλος του ἀστερισμός, ὁ ἥλιος του.

Στὸ χρόνο (τὴ διαδρομὴ τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου) καὶ στὸ χώρο (τοὺς ἐντόπιους καὶ τοὺς ξενιτεμένους), ἡ παρουσία τοῦ Πανορμίτη, δεσπόζει. Περνάει ὅλες τὶς κλίμακες καὶ παρουσιάζεται μὲ ὅλες τὶς μορφές. Δέν εἶναι μονάχα ὁ Ἀρχάγγελος Κυρίου, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἅγιος, καὶ ὁ Ἡρώας, καὶ ὁ Φίλος καὶ ὁ Ἀδελφός. Τρομερὸς μὰ καὶ τρυφερὸς, ὁ Ἀρχιστράτηγος τῶν Οὐρανίων Στρατιῶν εἶναι μαζί καὶ τὸ «συμαϊκὸ παερμιωτάκι».

Τὸ συμαϊκὸ ὀνοματολόγιο, τόσο σὲ ἀριθμὸ ὀνομάτων ὅσο καὶ σὲ συχνότητα χρήσης τους, εἶναι γεμάτο ἀπὸ τὸν Ταξιάρχη. Κι' ὁ συμαϊκὸς λαός, σὲ κάθε του ὥρα, ἀπὸ τὴ λαχτάρα γιὰ τὴν ἀπόκτηση παιδιοῦ, ὡς τὴν προστασία τῶν ψυχῶν, θὰ τὸν ἐπικαλεσεῖ. Θὰ φέρει τὸν ὕπνο μὲ τὰ ναουρίσματα στὸ μωρό, τὶς χαρὲς στὰ νιάτα, θὰ σταθεῖ κοντὰ στὶς συγκινήσεις τῆς ζωῆς, θὰ βοηθήσει στὶς δύσκολες περιστάσεις, ἀκόμα καὶ τὶς ἐπαγγελματικές. Ἄν γιὰ τὸ σύνολο κυριαρχεῖ ὁ φόβος τοῦ τροπαιοφόρου Ἀρχαγγέλου, καὶ γιὰ τοὺς ναυτικούς ἢ προστασία στὸν κίνδυνο, γιὰ τὸ συμαϊκὸ καὶ τὸ δωδεκανησιακὸ λαὸ ὁ Πανορμίτης εἶναι προπαντός, ὅπως εἰπώθηκε, ὁ Ἄγγελος τῆς ἐλπίδας. Πάνω του θ' ἀκουμπήσει ὁ πιστὸς τὴν «πᾶσαν ἐλπίδα του» καὶ στὰ μάτια τῆς Εἰκόνας του θὰ ἐλέγξει τὴ συνείδησή του. Σ' ἄλλους καιροὺς, ἢ σ' ἄλλες θρη-

* Ἀνακοίνωση στὸ Δ' Πολιτιστικὸ Συμπόσιο Δωδεκανήσου (Σύμη - Πανορμίτης, Αὐγούστος 1985).

σκείες, θά λέγαμε πώς ὁ Ταξιάρχης εἶναι, κατὰ ἓνα τρόπο, ἓνας ἐνδιάμεσος ἢ ἓνας τοπικὸς Θεός.

* * *

Καθὼς εἶναι παρατηρημένο καὶ στὴν περίπτωση τῆς Παναγίας—καὶ μάλιστα σὲ παγχριστιανικὸ ἐπίπεδο—κι' ὁ Ταξιάρχης προσδιορίζεται στὴ Σύμη ἀπὸ τὸ συγκεκριμένο προσκύνημά του. Ὁ Ἅγιος τῆς Σύμης, ὁ Θαυματουργός, εἶναι ὁ Πανορμίτης. Καὶ τὸ Μοναστήρι του, τὸ τεράστιο, τὸ περιώνυμο, ἓνας θεσμός, μιὰ ξεχωριστὴ Πολιτεία, μιὰ ὀργάνωση ποὺ μπορεῖ —καὶ πρέπει— νὰ βοηθεῖ τὸ Κοινὸ τῶν Συμαίων καὶ νὰ συμπαραστέκεται σὲ κοινωνικὲς καὶ ἐκπαιδευτικὲς ἀνάγκες (πέρα ἀπὸ τὴν προσφορά του, τὴν ἱστορικὴ, σ' ἐθνικοὺς σκοποὺς, ὄχι μόνο παλαιότερα, ἀλλὰ καὶ πρόσφατα, στὸ β' παγκόσμιο πόλεμο, ὁπότε, τὸ θρησκευτικὸ, τελειώθηκε ξανὰ κι' ἐνδοξα, ὡς πατριωτικὸ κέντρο).

Ἡ προσφορὰ τῆς Μονῆς στὴν οἰκονομία τῆς Σύμης, μὲ τὴν ἀπασχόληση ποὺ παρέχει σὲ πολλὰ ἄτομα, τὶς προμήθειές της, τὸν τουρισμὸ ποὺ ἐνδυναμώνει (ἅς μὴν ξεχνοῦμε ὅτι ὁ Πανορμίτης ὑπῆρξε ἴσως ὁ πρῶτος τουριστικὸς, μὲ τὴν σημερινὴ ἔννοια τοῦ ὄρου, πόλος ἑλλξης στὰ Δωδεκάνησα), καὶ τὶς ἐπιχορηγήσεις της σὲ ἀγαθοεργοὺς σκοποὺς, εἶναι ἤδη ἓνας πολύτιμος παράγοντας στὴ ζωὴ τοῦ τόπου.

Εἶναι, ὅστερα, ἀπὸ ἓνα τέτοιο δεσμὸ, πολὺ φυσικὸ νὰ στρέφεται ἡ σκέψη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν συμαϊκῶν στὸ Μοναστήρι καὶ ὅ,τι σχετίζεται μὲ αὐτό, νὰ τοὺς ἀπασχολεῖ σοβαρά. Σήμερα, ἡ κατασκευὴ τοῦ δρόμου ποὺ θὰ συνδέσει τὴν πόλη μὲ τὴν Μονή, εἶναι τὸ πρῶτιστο θέμα. Ἔργο μεγάλο γιὰ τὰ μέτρα τῆς Σύμης, ἔργο χρήσιμο ἀπὸ πολλὲς πλευρὲς, ἀλλὰ καὶ ἔργο ποὺ θὰ ἐπηρεάσει γενικώτερα τὸ Μοναστήρι.

Θὰ προβληματιστοῦμε, ἀλήθεια, σύντομα, μὲ τὶς προοπτικὲς ποὺ δημιουργοῦνται γιὰ τὸ σεπτὸ προσκύνημα ἢ τὸ ἐξαιρετὸ θέρετρο —ποὺ εἶναι σήμερα ἡ δυαδικὴ μορφή τοῦ Μοναστηριοῦ— μὲ τὴν κατασκευὴ τοῦ δρόμου αὐτοῦ ποὺ προχωρεῖ πρὸς τὸ χῶρο τῆς Μονῆς καὶ τὴν ἀξιοποίησή του. Ἡ δημιουργία ἐνὸς οἰκισμοῦ, μὲ ἐμπορικὴ καὶ τουριστικὴ κίνηση, ἐξαιτίας κυρίως τῆς συντόμευσης τοῦ θαλάσσιου ταξιδιοῦ, εἶναι ἐνδεχόμενη. Καὶ θὰ πρέπει τὸ θέμα ν' ἀντιμετωπιστεῖ ἔγκαιρα γιὰ νὰ ὑπάρξουν οἱ λιγότερες δυνατὲς ἐπιπτώσεις στὸν χῶρο τοῦ Μοναστηριοῦ, γιὰ νὰ διατηρήσουμε ὅσο γίνεται περισσότερο, τὸ μοναστηριακὸ καὶ τὸν παραθεριστικὸ χαραχτήρα του καὶ νὰ μὴ μετραπεῖ σ' ἓνα κοινὸ παραθαλάσσιο τουριστικὸ χωριό, μὲ μιὰν ἀπλή ἐκκλησία στὸ κέντρο του. Στὴ συνείδησή μας καὶ στὶς συνθήειές μας, ὁ σημερινὸς μικτὸς χαραχτήρας προσκυνήματος καὶ θερέτρου, εἶναι ὅ,τι ἀρμόζει.

Στὸ σημεῖο αὐτό, θὰ μπορούσε, ὡστόσο, νὰ τονιστεῖ, ὅτι, πολὺ μικρότερους ἀπὸ τοὺς κινδύνους στοὺς ὁποίους ἀναφερθήκαμε, θὰ δημιουργήσει μιὰ ἐνδεχόμενη ἀξιοποίησις τοῦ χώρου τοῦ Μοναστηριοῦ ὡς ἐκπαιδευτικοῦ τόπου. Ὁ ἀναρωτιόταν, δηλαδή, κανεὶς, μήπως στὸ πλαίσιο τῶν προσπαθειῶν γιὰ

τις ἐγκαταστάσεις Πανεπιστημίων στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου —ἀλλά καὶ ἀνεξάρτητα ἀπ' αὐτὲς— ὁ Πανορμίτης προσφέρεται νὰ στεγάσει τοὺς χειμερινοὺς μῆνες μιὰ Ἐκκλησιαστικὴ ἢ Θεολογικὴ σχολὴ ἢ ἓνα Κέντρο Σπουδῶν. [Δὲν μιλῶ πιὰ γιὰ τὴν ὀργάνωση ὀρισμένου τύπου Συνεδρίων, γιὰ τὴν ὁποία ἀποδείχθηκε, ὅτι μπορεῖ ν' ἀποτελέσει ἰδανικὸ χῶρο]. Ἡ σκέψη γιὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴ ἀξιοποίηση, ἔχει, βέβαια, διατυπωθεῖ καὶ ἀπὸ πολὺ παλαιότερα. Ὁ Θεόφιλος Καῖρης κι' ὁ Μητροπολίτης Γερμανός, εἶχαν συστήσει τὴ δημιουργία Ἀκαδημίας ἢ Ἱερατικῆς Σχολῆς.

* * *

Οἱ ἑορτασμοὶ στὸν Πανορμίτη, σὲ κάθε του Πανήγυρη καὶ προπαντός, βέβαια, στὶς 8 Νοεμβρίου, τὴν ἡμέρα τῆς Χάρης του, ἀποτελοῦν τὶς μεγαλύτερες συγκεντρώσεις στὸ νησί, συμιακῶν, ἄλλων δωδεκανησιῶν, ἄλλων πιστῶν. Εἶναι γιορτὲς ὅπου ἡ κατάνυξη τῶν πιστῶν συνδυάζεται μετὰ τὴ φαιδρότητα τῶν ἑορταστῶν, ἀξεχώριστα. Κι' ὁ πιστὸς κι' ὁ πανηγυριστὴς ἀγάλονται «χαρὰν μεγάλην». Ἐκπληρώνουν καὶ ἱκανοποιοῦν βαθεῖα ψυχικὴ ἀνάγκη. Κι' εἶναι τὶς περισσότερες φορές τὸ ἴδιο πρόσωπο ὁ εὐλαβικὸς προσκυνητὴς τῆς Εἰκόνας καὶ ὁ χαρωπὸς χορευτὴς τῆς αὐλῆς.

Ἄλλὰ οἱ παροικιακοὶ συμαῖοι, εἶναι, καθὼς ξέρουμε, πολὺ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς ἐντόπιους. Ἄν ἐξαιρέσουμε τὴ μεγάλη παροικία τῆς Ρόδου, ποὺ ἐξαιτίας τῆς γεινιάσῆς της μετὰ τὸν Πανορμίτη, δὲν χρειάστηκε νὰ καθιερώσει τοπικὸ ἑορτασμὸ, οἱ ἄλλες παροικίες, τόσο στὴν Ἀθήνα καὶ τὸν Πειραιᾶ, ὅσο καὶ στὸ ἐξωτερικὸ, γιορτάζουν τὴ Χάρη του, μαζί καὶ μετὰ ἄλλους δωδεκανήσιους ἀδελφοὺς εἴτε σ' ἐκκλησίες ποὺ ἔχτισαν τιμώντας τὸ ὄνομά του, εἴτε σ' ἄλλες ἐκκλησίες ποὺ ἔχουν τὴν Εἰκόνα του.

Ἡ σύναξη τῶν παροικιῶν, κάθε χρόνο, συνήθως τὴν πρώτη Κυριακὴ μετὰ τὴ γιορτὴ του, δὲν ἔχει, βέβαια, σήμερα, τὸν παλιὸ ἐθνικοπατριωτικὸ χαραχτήρα, ποὺ κυριαρχοῦσε στὰ προπολεμικὰ χρόνια ἢ τὰ πρῶτα μεταπολεμικὰ. Ἡ πανσυμαϊκὴ, ἡ πανδωδεκανησιακὴ τότε ἐθνικὴ λαχτάρα, ἔδωσε τὴ θέση της, μετὰ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Πανορμίτη, στὴ σημερινὴ ἀδελφικὴ συνάντηση, στὴ νοσταλγία καὶ τὸ ὄραμα. Νὰ βρεθοῦν κοντά, νὰ θυμηθοῦν τὴ Σύμη καὶ τὸν Πανορμίτη καὶ νὰ εὐχηθοῦν τοῦ χρόνου νὰ γιορτάσουν «Ἐκεῖ».

Χωρὶς, ἔστω, ἰδιαιτέρο στόχο, χωρὶς νὰ ἐξυπηρετοῦν καμιά ὑψηλὴ σκοπιμότητα, ὅπως ἄλλοτε, συγκεντρώνονται, ἕμαιμοι ἀδελφοί, ποὺ τοὺς ἐνώνει κάτι τὸ κοινὰ ἀγαπημένο —κι' αὐτὸς ἄλλωστε ὁ ἴδιος καὶ μόνος του ὁ δεσμὸς εἶναι ἀγάπη— στὴν ἐτήσιά τους παροικιακὴ ἑορτὴ. Ἐλαφρύνονται ἀπὸ ἕλα τὰ βιοτικά, ἀπ' ὅ,τι ἴσως χωρίζει τὸν ἓνα ἀπὸ τὸν ἄλλο, σὲ μιὰ συνάντηση χαρᾶς. Ἡ γιορτὴ τους αὐτὴ εἶναι τὸ Πάσχα τῶν Συμαίων, ἢ Ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς τους. Κι' ὅταν ἀκόμα δὲν δίνεται, τὸ νοιώθουν πάνω τους ὅλοι, τὸ φιλὶ τῆς Ἀνάστασης, τὸ φιλὶ τῆς Ἀγάπης.

* * *

Οἱ δεσμοὶ μὲ τὸ Μοναστήρι, τῶν συμιακῶν καὶ τῶν ἄλλων, δὲν στερεώθησαν μονάχα ἀπὸ τὴν πίστη. Στὴ διαμόρφωσή του, ἀλλὰ ἴσως καὶ στὴν ἐπικράτησή του ὡς προσκυνήματος — συχνά, καθὼς ξέρομε, σεβαστοῦ κι' ἀπὸ ἑτερόδοξους, κάποτε μάλιστα καὶ ἀπὸ ἀλλόθρησκους— ἀσφαλῶς συνέβαλε τὸ θαυμαστὸ τοπιὸ ὅπου βρίσκεται. Ἔτσι, μὲ βάση τὴν πίστη, τὸ Μοναστήρι ἦταν φυσικὸ νὰ πάρει τὸ χαρακτήρα ἐνὸς θερέτρου καὶ τὴν ἔκταση ἐνὸς συγκροτήματος μοναδικοῦ στὴν Ἑλλάδα. Καί, πέρα ἀπὸ τὴν πίστη, νὰ δέσει μὲ τὸ Μοναστήρι, τοὺς προσκυνητὲς καὶ τοὺς ἐπισκέπτες ἢ τοὺς παραθεριστὲς, μιὰ ἰδιότυπη γοητεία ποὺ ἀσκεῖ.

Αὐτὴ τὴ γοητεία θὰ ἦταν ἐνδιαφέρον νὰ τὴ μελετήσῃ κανένας ἰδιαιτέρα, σὲ μιὰ ψυχογεωγραφία, ἃς τὴν ποῦμε ἔτσι, τοῦ Πανορμίτη, τῆς περιοχῆς του καὶ τῆς ζωῆς στὸ Μοναστήρι. Ἴσως στὴν ποικιλία καὶ τὶς ἀντιθέσεις, ποὺ ἰσορροποῦνται ἐξαιρετα, νὰ βρίσκεται τὸ στοιχεῖο τῆς γοητείας. Τὴν ποικιλία, ἄλλωστε, τὴν ὑποδηλώνει καὶ ἡ κλίμακα τῶν μορφῶν τοῦ Πανορμίτη, ποὺ ἀναφέραμε.

Κοντὰ σὲ φουρτουνιασμένα ἀκρωτήρια καὶ πέτρινους ὄγκους, ἢ λιμναία θάλασσα καὶ οἱ δασωμένοι λόφοι. Ἐδῶ βράχια κι' ἐκεῖ βλάστηση. Ἐν-αλλαγῆς τοῦ φυσικοῦ (τοπιῶ) καὶ τοῦ τεχνητοῦ (ἀνέσεις), μὲ τὸ ψυχοπνευματικὸ (πίστη). Πλάι στὶς κατανοητικὲς ὀλονυχτίες τῆς Ἐκκλησίας, τὸ μυστήριον τῶν στοῶν καὶ τὸ βυζαντινὸ ὕφος τῶν τόξων, ἢ διασκεδαστικὴ ἀτμόσφαιρα στὰ προαύλια καὶ τὶς παραλίες. Κοντὰ στὸ μεγαλόπρεπο ὄγκο τοῦ Μοναστηριοῦ, μὲ τὸ καμπαναριὸ του νὰ λογχίζει τὸν οὐρανὸ, πολλὴ γραφικότητα — ἀπὸ τὶς βαρκοῦλες τοῦ λιμανιοῦ, ὡς τὸ χαριτωμένο Μύλο ἀντικρύ. Καὶ μέσα στὸ χῶρο αὐτό, νὰ κινοῦνται, μακριὰ ἀπὸ φροντίδες, ἡμερολόγια, ρολόγια, ἐφημερίδες, ραδιόφωνα, παλιοὶ καὶ νέοι φίλοι, μεγάλοι καὶ μικροί, μὲ παιδικὴ ἀμεριμνησία, μὲ διάθεση παιχνιδιοῦ, μὲ προδιάθεση χαρᾶς. Ἄλλοι θὰ κινηθοῦν πρὸς τὴ θάλασσα — γιὰ νὰ τὴ χαροῦν ἢ γιὰ νὰ τὴν τρυγήσουν. Ἄλλοι θὰ κινηθοῦν πρὸς τοὺς γύρω λόφους— γιὰ περίπατο, ἢ γιὰ κυνήγι. Θ' ἀπολαύσουν ὅλοι τὴ δύση τοῦ ἡλίου, ἢ τὶς λαμπρόφωτες φεγγαροβραδιές. Τὰ παιδιά θὰ αἰσθανθοῦν μεγαλύτερα, μὲ τὴ μύση τους σὲ ἀσχολίες κι' ἐνδιαφέροντα μεγάλων. Καὶ οἱ μεγάλοι, μὲ τὶς συναναστροφές καὶ τὰ παιχνίδια, θὰ αἰσθανθοῦν παιδιά.

Πῶς νὰ μὴν ἀποτελεῖ χῶρο γοητείας, πῶς νὰ μὴ βρίσκεται μέσα στὴν νοσταλγία μας, εἴτε συμιακοὶ εἴμαστε, εἴτε ξένοι, ἕνας τέτοιος τόπος, καὶ πῶς νὰ μὴν ἀκοῦμε κάποτε, ξαφνικά, μέσα στὴ βοή τῶν πόλεων, σὲ γλυκύτατο ξύπνημα, τὶς χαρμόσυνες καμπάνες νὰ μᾶς καλωσορίζουν ἢ νὰ μᾶς κατευοδώνουν;

